

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Életem a II. világháború után

(Visszaemlékezés – 1957–1992. 10. rész)
Életem Battonyán és Tatabányán

Előzmény (Az előző számban közölt 9. rész összefoglalója) Budapesten és Csepelen nem juthattak lakáshoz, munkához. Holmijuk nagy részét hátrahagyva gyalog indultak Battonyára. Nem kevés viszontagságot követően megérkeztek férje szülőházába. Itt orosz katonák voltak beszállásolva. Bérlok is voltak, ebből jutott némi bevételhez Pista özvegy édesanyja. Mindössze egy szoba jutott számukra. Megpróbálták elhozni Budapestről az ott hagyott holmikat. Ezek azonban eltűntek. Az oroszokra fogták, ez volt abban az időben a legegyszerűbb magyarázat arra, hogy az őrzők lassacskán eladták azokat. Mindenük elveszett. Ambrus Margit némi szerencséivel, némi leleménnyel és kalandos módon elérte, hogy az egyik lakó elhagyja bérleményét. Édesanyja 1947-ben meghalt. Férje belép az újjászerveződő honvédségbe, ahol 1946 végéig szolgál őrmesterként. Ekkor leszerelt, mestervizsgát tett és kiváltotta az iparengedélyt, amit 1955-ben visszaadott, és belépett az Asztalos KTSZ-be. Megismertet a korabeli kisiparosok és családjának nehéz sorsával. Megtanult és elvégzett mindent, amit egy asszonynak a falusi ház körül el kell végeznie. Egyik évben aratni is elmegy azért, hogy legyen búza, liszt, és ezt a péknél jobb minőségű kenyérré tudja cserélni. Ebbe a vállalkozásba belebetegszik. Leírja a jöttmentek sorsát, nehezen, de megoldja nincstelenségükből fakadó problémáikat, nehézségeiket. A forradalom előtt Amerikában élő nagybátyja küldött 250 dollárt. Ezt és tartalékait felhasználva a család Marosvásárhelyre utazott, és sok év után találkozott rokonaival. A forradalom kitörését követően az egész család részt vett a tüntetéseken, hallgatta a Szabad Európa Rádió adásait, Vámos Imre kommentárjait. Tudták róla, hogy Janus néven önálló műsorral rendelkezik. Amikor élelemért jöttek a szabadságharcosok, vittek számukra szalonnát, kolbászt és más tartós élelmiszereket.

Battonyai éveim (1957–1964)

A forradalom leverését követően könnyebbé vált a szomszédos országok lakói közötti utazás. Többször is meglátogatott bennünket Marosvásárhelyen élő Juci nővérem. Cseperedő fiam nyarainak egy részét szívesen látott vendégként budapesti rokonoknál töltötte.

Juci látogatását követően tapasztalták, hogy nővérem művelt polgár asszony, kedvezőbb lett a

Bárdos Istvánné (Ambrus Margit), Bárdos István és Anyuka (anyósom), Battonya, 1950-es évek vége, 1960-as évek eleje

megítélésem a rokonság körében. Tovább javult a helyzetem azt követően, hogy Kati sógornóm egyik erdélyi kirándulása során megfordult Marosvásárhelyen is, ahol meglátogatta a testvéreimet. Ekkor szembesült azzal, hogy milyen körülmények közül jöttem férjhez Pistához. Tulajdonképpen ezt követően fogadtak be a családjukba.

Anyuka (anyósom) meg testvére, Keresztmama, még első battonyai látogatásom idejéről ismert, ők szerettek és megbecsültek. A falu lakóitól elszenvedett sérelmeket, a sok lenyelt keserűséget azonban nem tudtam elfelejteni.

Kenyérkereseti lehetőségeink a forradalom leverését követően

Újjászerveződtek, megerősödtek a KTSZ-ek. Egyesült az Asztalos és az Építőipari KTSZ. Előnké választották a férjemet, mert szűken vett szakmáján kívül sok mindenhez értett. Szakiskolái voltak, értett a könyveléshez meg mindenhez, ami kellett a vezetéshez. Ilyen ismeretekkel a többiek nem rendelkeztek.

Háziasszonyként és KTSZ-elnök feleségként eltelt éveim

Azon az éjjelen, amikor elnökké választását ünnepezték, magamban sírtam otthon. Tudtam ugyanis, hogy ezzel vége lesz a meghitt együttlétnünknek. Nem tévedtem! A megszaporodott feladatok és az Építőipari és Asztalos KTSZ elnökségével járó közéleti kötelezettségek kezdtek felőrölni Pista idegeit. Amit felülről elrendeltek, ha egyetértett vele, ha nem, végre kellett hajtania. A tagok őt szidták mindenért, ami nem tetszett

nekik. Két tűz közé került. Ebben az időben minden energiáját és idejét a vezetői feladatok ellátására fordította. Munka után sem jött mindjárt haza, mert kollégáival sakkozott az irodában. Azt mondta, így vezet le a feszültségeket. A kisfiam volt az egyetlen, akivel beszélgethettem. Ő mindig melletttem állt, jó gyermek és jó barát volt.

Így aztán még jobban rám maradt az otthoni munka. Szórakozásunk a vasárnapi mozi-előadás volt. Ide mindig együtt mentünk. Amikor még kicsike volt a fiam, az ölünkbe vittük, mivel nem volt kire hagynunk. Néha nagymama is jött velünk. Olykor előadást tartott a Kultúrházban a békéscsabai színház. Azokat az előadásokat is együtt néztük meg.

Nagy esemény volt számomra a KTSZ-ek zárszámadási vacsorája. Ezekon mindig jól éreztük magunkat. Volt, mikor egymás után tartották az asztalos, a cipész és az építők zárszámadását. Ezekon mindig ott voltunk reggelig. Meghívtak bennünket Szegedre, Mezőkovácsházára is. Pista nem bánta, sőt örült neki, ha engem szórakoztattak. Neki mindig voltak kötelező táncai is. Ha nem volt táncpartnerem, én is mosolyogtam, beszélgettem a körülöttem ülőkkel. Az igazság az, hogy jobban szerettem volna csak vele táncolni, de alkalmazkodtam a helyzethez, és azzal mentem táncolni, aki felkért.

A férfi dolga mindig könnyebb! Felkéri azt, aki neki tetszik. A nőnek meg kell várnia, amíg felkéri.

Mindzek ellenére egyre távolabb került tőlem ez a világ. Felerősödött bennem az érzés, el kell költöznünk innen.

Felkészülés Battonya elhagyására

Ennek alapvető feltétele a ház egészére kiterjedő tulajdonjog megszerzése volt. Az első lépést már korábban megtettük. Katinak, sógornőmnek a házrészét Pista az általa készített bútorttal váltotta meg, és íratta telekkönyvileg is a nevünkre.

Ilussal, Pista másik nővérével már nehezebb volt a helyzet, mivel házrészéről csak készpénzért volt hajlandó lemondani. Az őt megillető összeget a ház eladásából származó bevételből kívántuk kifizetni.

Áruba bocsájtottuk a battonyai házat. Pista állást keresett és kapott Pesten. Új munkahelye pénzért megváltható öröklakást is biztosított számára. Úgy volt, hogy akkori szomszédunk megveszi házunkat. Végül meggondolta a dolgot, és visszalé-

Bárdos István, Bárdos Istvánné (Ambrus Margit), fiuk és a „Jóska coca”, Battonya, 1950-es évek

pett. Szaladgáltam a községben azokhoz, akiktől hallottam, hogy házat akarnak venni. Akkor a kisebb házak voltak a kapósak. A mienk elég nagy volt, megosztani meg nem lehetett.

Szorult helyzetben voltunk. Jött a levél, hogy a pesti lakásra három hónapon belül fizessünk be harmincezer forint előleget. Ekkor jelentek meg első ősz hajszálaim. Szomszédunk azt javasolta, hogy készpénzért vegyük meg Ilonka részét. Ez lett volna az egyszerűbb, de nekünk nem volt pénzünk. Így ez a lehetőség elveszett.

Akkor azt terveztük, hogy Szegedre költözünk. Ez nem sikerült, mivel nem laktunk ott, és ezért nem voltunk jogosultak arra, hogy számunkra bérlakást utaljanak ki.

Anyuka közben Battonyáról Litéren élő lányához, majd testvére egyedül élő mostohányához, Orosházára költözött. Amikor ott megbetegedett, visszajött Battonyára, és ott halt meg karjaim között.

Maradt a végső megoldás. Teljesen felújítjuk a házat, és így értékesítjük. Nem volt egyszerű feladat, de hozzáláttunk, és három év alatt felújítottuk azt.

Gyermekek általános iskolás és gimnazista éve

Amikor a fiam általános iskolás volt, régész szeretett volna lenni, később néptáncos ambíciói voltak. Hívták Békéscsabára, hogy az ottani táncegyüttesben táncoljon, és ott fejezze be gimnáziumi tanulmányait. Erről lebeszéltem.

Mi reál, ipari pályát képzeltünk el számára. Amikor elvégezte az általános iskolát, úgy gondoltuk, legyen gépipari technikus. Jelentkezzen a pesti Kandó Kálmán Gépipari Technikumba. Sikeresen felvételizett ugyan, de nem kapott kollégiumi elhelyezést.

Ezt követően a battonyai Mikes Kelemen Gimnázium igazgatója azt javasolta, hogy szívesen felveszik, és érettségizzen náluk a gimnáziumban a fiam. Javaslatát elfogadtuk.

Arról írtam már, hogy nagyon szeretett olvasni. Járt a községi könyvtárba, összebarátkozott a könyvtárossal, megszerette ezt a munkát, és ehhez a pályához kívánta megszerezni a szükséges végzettséget.

Első lépéseként, harmadikos gimnazista korában, igazgatói engedéllyel elvégezte a Békés Megyei Könyvtár által szervezett alapfokú könyvtárosi tanfolyamot. A záróvizsga letételéhez igazgatói engedélyre volt szüksége, mivel az

tanítási időre esett. Bonyolította a helyzetet, hogy a vizsga napján a gimnázium tanulóinak mezőgazdasági besegítő munkaként komlót kellett szedniük a Mezőhegyesi Állami Gazdaságban. A munkát szervező igazgatóhelyettes nem járult hozzá ahhoz, hogy mezőgazdasági munka helyett vizsgázni menjen.

Gyermekemet azzal fenyegette meg, hogy távollmaradása esetén igazgatói megrovást kap. A férjem ezen nagyon felháborodott, és azt mondta fiunknak, hogy az ő felelősségére menjen el, és tegye le vizsgáját. Úgy gondoltuk, hogy bármi adódik, lesz egy könyvtárosi kiképzésről szóló papír a kezében. Pista végül megállapodott az igazgatóhelyettestel, hogy nem írásbeli, hanem szóbeli megrovást kap a fiam, és ez nem szerepel majd a személyi anyagában. Később, felvételi vizsgája alkalmával azonban kiderült, hogy nem állta a szavát, mert rákérdeztek, miért kapott igazgatói megrovást. Ő elmondta az igazságot. Végül előfelvétellel vették fel a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet népművelés-könyvtáros szakára. Ez a pálya vonzotta, ezt választotta. Jól vagy rosszul döntött, az élet majd megmutatja. A fontos most az volt, hogy felvették, elérte a célját, és elindulhatott a maga választotta úton.

Tatabányára költözünk

Házunk felújítását követően ismét áruba bocsájtottuk azt. Mivel Szeged nem sikerült, az volt a kérdés, hová költözzünk. Beszélgetéseink során Komló és Tatabánya került szóba. Fiam, aki 1964 májusában érettségizett, azt mondta, költözzünk Tatabányára. Bányaváros, több a lehetőség és Pesthez is közel van. Korábban nem sokat hallottunk Tatabányáról. Elővettük a térképet, és úgy döntöttünk, amikor eljön az ideje, ott fogunk lakást, házat keresni.

A battonyai házat immár felújított állapotában tanári szolgálati lakásnak vette meg a gimnázium. 1965 nyarának elején azzal kötöttük meg az adásvételi szerződést, hogy még júniusban kiköltözzünk a házból.

A férjem lakáskeresés céljából Tatabányára utazott. Azzal indult el, hogy nem szeretnék kereset házba költözni. Fáradt voltam a Battonyán rám zúdult sok munkától.

Lakáskeresés közben talált Tatabánya-Újvárosban egy harmadik emeleti egyszobás, komfortos öröklakást. Megbeszélte a tulajdonossal, hogy júniusi beköltözéssel megvesszük azt.

Ekkor minden holminkat áruba bocsájtottunk. Amit tudtam, eladtam. Az utolsó pillanatban jött az üzenet a lakás tulajdonosától, hogy megbetegedett, és nem tudja átadni a lakást. Az eszünkbe sem jutott, hogy esetleg kevesli az árat, amiben megegyeztünk. Lehetséges, hogy ha ráígértünk volna, változtat álláspontján. Ehelyett tudomásul vettük döntését.

Ismét útra keltünk, immár Pista meg én. Két napig jártuk Tatabányát. Akkor még nem volt

szálloda a városban, ezért egy háznál kerestünk és kaptunk éjszakai szállást. Tatán lett volna egy öröklakás, amit akkor építettek, és tavasszal tudtunk volna beköltözni. Raktárt kerestünk, ahová a megmaradt holminkat addig berakhattuk volna. Nem jártunk sikerrel.

Az idő fogyott! Elindultunk családi házat keresni. Rosszabbnál rosszabbakat találtunk. Végül a második este mutattak egy házrész, ami főútvonalon volt, de közös bejárattal. Az árban elsőre nem tudtunk megegyezni. Az eladó, akivel aztán egy udvaron kellett együtt élnünk, sem nyerte meg igazán a bizalmamat. Hazaindultunk Battonyára, de igazából kényszerhelyzetben voltunk. Meg kellett vennünk a kinézett házrész.

Hazaérve fiam, barátaival töltve az estét, nagy társasággal várt bennünket. Reggel aztán megbeszéltük a történeteket. Úgy döntöttünk, hogy nem tévovázunk, megvesszük a házrész. Feladtuk a pozitív döntésünkről szóló táviratot. A címzésben, miután a teljes nevet nem tudtuk, csak a tulajdonos keresztnévét, csak a házszámot tüntettük fel. A címzett ennek ellenére megkapta értesítésünket. Ezt követően leelőlegeztük a házrész.

Vagont béreltünk éppen úgy, mint amikor Fűrésztelepről Szárhegyre költöztünk. A különbség csak annyi volt, hogy mi nem a vagonban, hanem hálókocsiban utaztunk.

Reggel érkeztünk meg Tatabányára. Sietve kitakarítottuk a lakást. Mire a holmink megérkezett a vasútállomásra, túl voltunk az alapvető munkákon.

Akkor én 47 éves voltam, és sajnáltam, hogy Battonyán elpocsékoltam 20 évet az életemből.

Pénzünk sajnos nem sok maradt, mert a tatabányai ház vásárlási költsége, Ilonka házrészének megváltása és a költözködéssel járó kiadások felemésztették a battonyai ház értékesítéséből származó bevételünket.

Életkezdésünk Tatabányán

Költözésünk előtt Pista, kapcsolatait felkeresve, a KOMÉP¹ vállalatnál kapott állást. Az volt az

Ifj. Bárdos István és felesége, Hegedűs Erzsébet és Virág unokám, Esztergom, 1979-körül

Olariu Teréz (Teri), ifj. Olariu Vasile (Cunci), idősb. Olariu Vasile (Laci), Mária nővérem, én, Olariu Marianna (Cunci lánya), Chiorean Aurelia (Baby) (Nagyszalonta, 1991)

ígéret, hogy egyelőre az asztalos üzemben dolgozik majd. Onnan hamarosan nyugdíjba megy az üzemvezető, és ő lesz az utódja. A dolgok más-ként alakultak. Ezt a pozíciót nem ő, hanem egy helybeli, régebben ott dolgozó ember nyerte el. Így fizetése kevesebb lett a számítottnál.

Munkahelyet változtatott. Bérszámfejtő lett a DUVIÉP-nél.² Itt a korábbinál kétszáz forinttal több, havi kétezer-kétszáz forint lett a fizetése. Aztán gondnok lett a DUVIÉP munkásszállásán, de több pénzt ott sem kapott. Visszament a KOMÉP-hez, ahol a nagyobb fizetés érdekében ácsként dolgozott.

Fiam debreceni éveit, házassága és munkába állása

Az első félévben még nem volt ösztöndíja. A másodikban tanulmányi eredménye után már kapott némi pénzt. Ezt követően már könnyebbséget jelentett számunkra a taníttatásával járó költség kizsákmódása. Másodévesként elnyerte a Komárom Megyei Tanács ösztöndíját, ami további könnyebbséget jelentett számunkra, mert már nem szorult a mi támogatásunkra. 1968-ban végzett, megnősült, és feleségével – aki ugyanolyan végzettséggel rendelkezett, mint a fiam – Kiszéren helyezkedett el. Ő kultúrház-igazgató, felesége könyvtáros lett. 1971-ben megszületett unokám, Virág.

1973-ban átköltöztek Esztergomba. Fiam a városi tanács közművelődési felügyelője, felesége a városi könyvtár munkatársa lett. Fiam 1989-ben átjött Tatabányára a megyei tanácshoz.

Nagymamái örömei és feladatok

A kis unokám sokat betegeskedett. Ilyenkor Esztergomba utaztam. Én voltam az ügyeletes ápoló. Amikor az első osztályt elvégezte, azon a nyáron napközibe kellett mennie, mert én nagybetegen három hónapig idegbénulással, mozdulatlanul feküdtem a kórházban. Unokám az ágyamra

borulva sírt, és azt ismételte, hogy „ne halj meg nagymama”. Ezzel erőt adott nekem. Éreztem, hogy még szükség van rám. Akkor 61 éves voltam. Hála Istennek, teljesen meggyógyultam.

Az uram azon a napon ment 60 évesen nyugdíjba, amikor én kijöttem a kórházból. Pár évvel később ő is agygyörcsöt kapott, részlegesen megbénult, de szerencsére ő is sikerrel felgyógyult.

A karácsonyt és a húsvétot együtt töltjük fiammal, menyemmel, unokámmal. Fiam néha beszalad, megnézi, mi van velünk. Aztán szalad tovább. Ha szükségünk van valamire, elintézi, ha neki kell segítség, elhívja apját Esztergomba, ahol megoldják az aktuális feladatot.

Különben a férjem is nagyon elfoglalt volt. Nyugdíj mellett dolgozott, hogy meg tudjunk élni valahogyan. Kettőnk közül ugyanis nekem nincs nyugdíjam.

Nekünk a szakszervezet jóvoltából minden évben sikerült két hetet egy-egy üdülőben eltölteni.

Életünk a romániai és a magyarországi rendszerváltozások után

A romániai rendszerváltást követően a fiammal és Virág unokámmal együtt meglátogattuk erdélyi rokonainkat. A körutat Nagyszalontán kezdtük, ahol meglátogattuk Mária nővéremet és családját. Onnan Kolozsvárra mentünk Réka nővéremhez. A következő állomás, egy ebéd erejéig, Marosújvár³ volt, ahol megismerkedtünk Tulival és családjával.⁴ Utunk legtávolabbi célpontja Marosvásárhely, itt Juci nővéremet, Péter bátyámat, feleségét, Olgit, Ambrus Évát és családjukat

Olariu Victoria (Tuli), férje, dr. Papiu Eugen (Genu), nevelt lányuk, Krisztina, Mária nővérem, Erzsébet (Réka) nővérem és én, Marosújvár, 1991

látogattuk meg. Innen tettünk egy kirándulást a család ősi fészkebe, Gyergyószárhegyre, és piknikeltünk Parajdon is.

Tudtam, hogy ez lesz az utolsó nagy utazásom Erdélybe. Szerettem volna, ha rokonaim lélekben közelebb kerülnek egymáshoz.

Amíg ott voltunk, ez meg is valósult. Aztán mindenki rohant tovább, rendezte az életét. Én a

Malárik Pálca Pálné (Ambrus Éva), Malárik Pál, előt-
tük lányuk, Melinda és fiuk, Palika (1991)

Ambrus Péter, Ambrus Zsuzsanna, Bárdos Virág, ifj.
Bárdos István, Ambrus Enikő, Ambrus Margit és ifj.
Ambrus Péterné (Manyi), Marosvásárhely, 1991

testvéreimmel, néha Péter bátyámmal, gyakran váltok levelet. Testvéreim közül a határ közeli Nagyszalontán élő nővéremet és családját sikerült többször is meglátogatnunk Pistával azt követően, hogy megnyílt a Méhkerék–Nagyszalonta határát-
kelő.

Azt tapasztaltam, hogy Romániában megtörtént ugyan a rendszerváltás, de az ott élő magyaroknak nem lett jobb a sorsuk.

A rendszerváltást Magyarországon is megéltük. A kommunizmus megbukott. Egyelőre azonban nem lett jobb a sorsunk nekünk sem. Sőt! Sok kedvezményt megvontak. Azóta szakszervezet által nem tudunk elmenni sehova egy kis kikapcsolódásra. Az árak magasra szöktek. Az emberek gyűlölködnek, azt nézik, ki milyen pártban van és benne volt-e a kommunista pártban. Holott aki állásban volt, az általában mind benne volt, ki jobban, ki kevésbé, de ezt nemigen szelektálják. Helytállónak tűnik a közmondás: „Anyám, én nem ilyen lovat akartam!” Talán ha ez a nagy átalakítás végéhez ér, javul a helyzet, de pillanatnyilag zűrzavar van, nyugtalanság, munkanélküliség és drágaság. Ez történt az elmúlt négy év alatt. A történeteket leírni könnyű, átélni bizony nehéz volt. Remélem, mire Virág unokám befejezi tanulmányait, jobbra fordul a helyzet.

Jólesett, hogy tatabányai éveink alatt a megváltozott viszonyok között többször megfordult nálunk Juci nővérem és fia, Czimbalmos Jóska, Ambrus Éva és férje, Malárik Pál. Most abbahagyom a történetem lejegyzését. Virág unokám naplót vezet. Talán majd pár év múlva megírom a történet folytatását.

Én most a 74. évemben vagyok, Pista a 73-ban. Virág unokám 20 éves.

Kelt Tatabányán, 1992. év február 20-án.

2007. április 12. Csü kőfőkre virágoz-
ással először álltam a 2004. június 28.
elhagyott fenyvén és napen meglátok
oncol fehéret, mindenki most
indult el és én meg vissza
mentem elbucusni utolsó
F. lebeszélve azt gondoltam
biztosan most nyugodott meg
a lelke.
Fusvélkor minélgyőre
kint voltuk a temetőbe.
Kis Anna a déli unokája
megszívogatta a feketét és
azt mondta, így tudja hogy
szerepel, és az meggyűlölt
is nagyon szép volt.

Ambrus Margit utolsó – kéziratos – bejegyzése
(Tatabánya, 2007)

Jegyzetek

¹ Komárom Megyei Építőipari Vállalat

² Dunántúli Vízépítő Vállalat

³ Marosújvár (Ocna Mureș) A Maros bal partján, Tor-
dától 27 km-re délre, Nagyenyedtől 22 km-re észak-
keletre fekszik. Délről, keletről és nyugatról a Nagy-
és a Kis-Bánca dombjai veszik körül, amelyeket délen
erdő, kisebb részt szőlő borít. Népessége: 1910-ben
4976 lakosából 2862 magyar és 1845 román anya-
nyelvű; 1858 görögkatolikus, 1553 református, 883
római katolikus, 291 zsidó, 236 ortodox, 107 unitári-
us és 48 evangélikus vallású volt. 2002-ben 10 270
lakosából 8670 volt román, 1262 magyar és 313 ci-
gány nemzetiségű; 7466 ortodox, 943 református,
831 görögkatolikus, 360 pünkösdistá és 233 római
katolikus vallású.

⁴ Olariu Victoria (Tuli) (Rév, 1933) férje dr. Papiu Eugen
(Genu) görögkatolikus, majd ortodox román pap.

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta a szerző
jogutódja, dr. Bárdos István.